

باسمه تعالی

راهنمای معلمان دوره ابتدایی دبستان و پیش دبستان رشد فرهنگ

عنوان مهارت: مسئولیت پذیری (مهارت این هفته ۲۵ بهمن ماه الی ۸ اسفند ماه ۱۴۰۴)

مسئولیت پذیری یکی از مهم ترین مهارت های زندگی است که نقش بسیار مؤثری در رشد فردی، اجتماعی و تحصیلی انسان دارد. مسئولیت پذیری یعنی پذیرفتن وظیفه ای که به فرد محول شده و انجام دادن آن با دقت، تلاش و تعهد، حتی اگر کسی او را کنترل نکند یا تشویق نکند. این مهارت نه تنها به معنی انجام یک کار است، بلکه شامل پذیرش پیامدهای آن نیز می شود. در واقع، مسئولیت پذیری پایه ای برای شکل گیری شخصیت سالم و موفق در آینده است.

یکی از دلایل اهمیت مسئولیت پذیری این است که باعث تقویت رشد فردی می شود. فرد مسئولیت پذیر اعتماد به نفس بیشتری دارد، زیرا می داند می تواند روی خود حساب کند و از پس کارها برآید. این احساس توانمندی به کودک و نوجوان کمک می کند تا در مواجهه با چالش ها و مشکلات، ناامید نشود و برای رسیدن به هدف تلاش کند. همچنین مسئولیت پذیری باعث تقویت استقلال و خوداتکایی می شود؛ زیرا فرد یاد می گیرد بدون وابستگی به دیگران کارهای خود را انجام دهد و به خود متکی باشد. این ویژگی در دوران کودکی و نوجوانی اهمیت زیادی دارد، زیرا پایه ی رشد فردی و ساختن هویت را تشکیل می دهد.

مسئولیت پذیری همچنین ارتباط مستقیم با خودکنترلی دارد. فردی که مسئولیت پذیر است، یاد می گیرد کارهای خود را بدون نیاز به تذکر دیگران انجام دهد و برای انجام وظایف خود برنامه ریزی کند. این مهارت باعث می شود نظم و انضباط در زندگی شکل بگیرد و فرد بتواند زمان خود را مدیریت کند. در محیط مدرسه، دانش آموز مسئولیت پذیر تکالیف خود را به موقع انجام می دهد، برای درس آماده می شود و در فعالیت های گروهی مشارکت می کند. این رفتارها نه تنها باعث پیشرفت تحصیلی می شود، بلکه به ایجاد یک محیط آموزشی سالم و منظم نیز کمک می کند.

مسئولیت پذیری در روابط اجتماعی نیز بسیار تأثیرگذار است. وقتی فرد مسئولیت پذیر باشد، دیگران به او اعتماد می کنند و این اعتماد پایه ی تشکیل دوستی های پایدار و سالم است. در جامعه، انسان ها نیاز دارند به یکدیگر اعتماد کنند و بدانند هر کس وظایف خود را انجام می دهد. مسئولیت پذیری باعث می شود فرد در گروه ها و تیم ها نقش خود

را جدی بگیرد و برای موفقیت جمع تلاش کند. در کارهای گروهی، اگر هر فرد مسئولیت خود را به خوبی انجام دهد، نتیجه‌ی کار بهتر و با کیفیت‌تر خواهد بود. در مقابل، عدم مسئولیت‌پذیری باعث نارضایتی، شکست گروه و کاهش اعتماد دیگران می‌شود.

مسئولیت‌پذیری همچنین با احترام به دیگران و رعایت حقوق آن‌ها ارتباط دارد. فرد مسئولیت‌پذیر به قوانین احترام می‌گذارد، نوبت را رعایت می‌کند، به وسایل عمومی و شخصی دیگران توجه دارد و سعی می‌کند باعث ایجاد آرامش و نظم شود. این رفتارها باعث می‌شود جامعه‌ای منظم‌تر و سالم‌تر شکل بگیرد. در محیط مدرسه، احترام به قوانین و نظم کلاس باعث می‌شود معلم و دانش‌آموزان با آرامش بیشتری به فعالیت‌های آموزشی بپردازند و همه فرصت یادگیری داشته باشند.

از سوی دیگر، آموزش مسئولیت‌پذیری در مدارس ضرورت دارد زیرا خانواده‌ها به تنهایی نمی‌توانند همه‌ی جنبه‌های تربیتی را پوشش دهند. مدرسه محیطی اجتماعی است که کودک در آن با نقش‌های مختلف مواجه می‌شود و فرصت یادگیری مهارت‌های اجتماعی و اخلاقی را پیدا می‌کند. مسئولیت‌پذیری باید در برنامه‌های تربیتی مدرسه جایگاه ویژه‌ای داشته باشد و به صورت عملی آموزش داده شود. آموزش صرفاً به گفتن تعریف محدود نمی‌شود؛ بلکه باید با تجربه و تمرین همراه باشد. به همین دلیل فعالیت‌های عملی مانند سپردن وظایف کوچک به دانش‌آموزان، مشارکت در کارهای گروهی، و انجام پروژه‌های ساده می‌تواند این مهارت را تقویت کند.

یکی از اثرات مثبت آموزش مسئولیت‌پذیری در مدرسه، کاهش مشکلات رفتاری و افزایش مشارکت دانش‌آموزان است. وقتی دانش‌آموزان احساس مسئولیت می‌کنند، کمتر به بی‌نظمی و بی‌توجهی روی می‌آورند و بیشتر به قوانین احترام می‌گذارند. همچنین مسئولیت‌پذیری باعث می‌شود دانش‌آموزان در برابر اشتباهات خود پاسخگو باشند و تلاش کنند آن‌ها را جبران کنند. این ویژگی در زندگی آینده بسیار مهم است، زیرا هر فردی در جامعه باید بتواند اشتباهات خود را بپذیرد و برای اصلاح آن تلاش کند.

در پایان باید گفت مسئولیت‌پذیری مهارتی است که کودک را برای زندگی آماده می‌کند. فرد مسئولیت‌پذیر می‌تواند در آینده به یک شهروند مسئول، یک همکار قابل اعتماد و یک فرد مستقل تبدیل شود. اگر این مهارت از دوران کودکی آموزش داده شود، اثرات آن در تمام طول زندگی باقی می‌ماند و باعث شکل‌گیری یک جامعه بهتر و سالم‌تر

می‌شود. بنابراین آموزش مسئولیت‌پذیری در مدارس یک ضرورت اساسی است که باید با برنامه‌ریزی و توجه ویژه انجام شود تا نسل آینده با توانمندی و تعهد وارد زندگی اجتماعی شوند.

فعالیت‌های پیشنهادی که معلمان محترم مدرسه رشد فرهنگ در طول دوره آموزش این مهارت (مسئولیت‌پذیری) می‌توانند انجام دهند:

در طول دوره آموزش «مسئولیت‌پذیری»، نقش معلمان بسیار مهم و کلیدی است. در ادامه کارهای عملی و قابل اجرای پیشنهادی که شما معلمان گرامی مدرسه رشد فرهنگ می‌توانید در طول این دوره انجام دهید، ذکر می‌گردد. (برای همه‌ی پایه‌ها مناسب است و می‌توان آن‌ها را با توجه به سن دانش‌آموزان ساده یا پیشرفته کرد).

کارهایی که معلمان می‌توانند انجام دهند

۱- تعریف و توضیح واضح مسئولیت‌پذیری

هر جلسه با یک تعریف کوتاه و قابل فهم شروع شود:

مسئولیت یعنی کاری که به من سپرده شده را انجام بدهم و نتیجه‌اش را بپذیرم.

سپس با چند مثال ساده از مدرسه:

- مرتب کردن میز
- آوردن دفتر
- کمک به همکلاسی
- رعایت نوبت

۲- دادن مسئولیت‌های کوچک در کلاس

مثلاً:

- مسئول تخته
 - مسئول گچ و پاک‌کن
 - مسئول نظم دادن ورود و خروج دانش‌آموزان
 - مسئول نظم کتاب‌ها
 - مسئول جمع‌آوری وسایل
- ◊ نکته: مسئولیت‌ها باید هر هفته تغییر کند تا همه تجربه کنند.

۳- استفاده از تابلوی مسئولیت

یک تابلو در کلاس داشته باشید که شامل:

- نام دانش‌آموزان
 - مسئولیت‌های هفتگی
 - ستاره یا برچسب برای انجام مسئولیت
- این کار باعث می‌شود بچه‌ها مسئولیت را جدی‌تر بگیرند.

۴- تقویت «انجام به موقع» و نه فقط انجام

بجای اینکه فقط بگویید «انجام بده»، از دانش‌آموز بپرسید:

- چه زمانی انجامش می‌دی؟

- اگر انجام ندی چه اتفاقی می‌افتد؟
- چطور می‌تونی یادآوری کنی؟

۵- ارائه‌ی بازخورد مثبت و دقیق

به جای تشویق کلی مثل «آفرین»، بهتر است دقیق بگویید:

- آفرین که امروز دفترت را مرتب کردی. این یعنی مسئولیت‌پذیری
 - خوب بود که به دوستت کمک کردی، این نشان می‌دهد مسئولیت‌پذیر هستی
- ◊ این نوع بازخورد، رفتار را تقویت می‌کند.

۶- آموزش پذیرش نتیجه و جبران اشتباه

اگر دانش‌آموز مسئولیتش را انجام نداد:

- با او صحبت کنید و علت را بپرسید
- کمک کنید راه جبران پیدا کند
- به او نشان دهید اشتباه بخشی از یادگیری است

مثلاً:

اشتباه کردی، حالا چه کار می‌تونی بکنی تا جبران کنی؟

۷- داستان و نمایش کوتاه

هر هفته یک داستان کوتاه یا نمایش ۲ دقیقه‌ای درباره مسئولیت‌پذیری:

- شخصیت مسئول

- شخصیت بی مسئولیت

- نتیجه‌های متفاوت

بعد از داستان:

- از بچه‌ها پرسید: اگر تو بودی چه کار می‌کردی؟

۸- تمرین کوتاه روزانه یا هفتگی

هر روز یا هفته ۲ دقیقه وقت بگذارید و از دانش‌آموزان بخواهید بگویند:

- مسئولیت من امروز چی بود؟

- انجامش دادم یا نه؟

- اگر انجام ندادم چرا؟

این کار باعث می‌شود مسئولیت‌پذیری تبدیل به عادت شود.

سخن پایانی

همکاران گرامی

با اجرای این مهارت، شما نه تنها در یادگیری درسی تأثیر می‌گذارید، بلکه پایه‌های شخصیت و آینده‌ی دانش‌آموزان را می‌سازید. هر مسئولیتی که به کودک سپرده می‌شود، یک فرصت برای رشد اوست؛ شما با همراهی و حمایت خود، آن‌ها را به انسان‌های مستقل و مسئول تبدیل می‌کنید.

دبستان و پیش دبستان غیر دولتی رشد فرهنگ